

“YOLÇATILI ” FIKRA TİPİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Arş.Gör.Oğuz DOĞAN*

ÖZ

Fıkralar, halk edebiyatının kendine has özelliklerini bünyesinde bulunduran sözlü gelenek ürünleridir. Halk yaşantısı sonucunda sözlü gelenek içerisinde farklı fıkra tipleri oluşmuştur. Bu fıkra tiplerinden birisi de Yolçatılı'dır. Yolçatılı tipi, Elazığ ve çevresinde bilinen bölgenin mizah anlayışı konusunda bizlere ipucu veren bir fıkra tipidir. Bizde bu çalışmamızda öncelikli olarak Yolçatılı hakkında bilgi verdikten sonra mizah teorilerini kullanarak Yolçatılı fıkralarında gülmeye neden olan durumları tespit etmeye çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Fıkra, Fıkra tipi, Yolçatılı, Mizah teorileri

A SURVEY ON "YOLÇATILI" JOKES TYPE

ABSTRACT

Jokes on the specific characteristics of folk literature, oral traditions, which incorporate products. Folk lives as a result of different jokes types in the oral tradition was formed. This one of the jokes types is Yolçatılı. Yolçatılı Elazığ and we are known around the region about the sense of humor is a type of a jokes giving the hint. In this study we primarily provide information about Yolçatılı then using the theory of humor to laugh at the jokes will try to identify situations that cause.

Keywords: Jokes, Jokes Type, Yolçatılı, Theory Of Humor

Toplumları millet yapan ve onların millet olarak yaşamasını sağlayan en önemli olgu milli kültürleridir. Kültür, millet olarak varlığımızın ayrılmaz bir parçasıdır. Bir milletin hayatıyla ilgili olan hemen her şeyi ona ait olan kültürün içinde bulmak mümkündür. Çok köklü bir tarihe sahip olan Türk milletinin kültürü içinde, en eski dönemlere ait değerlerin izlerini, bugün de görebiliyorsak bunu sağlayan en önemli vasıtalarından biri geçmişten günümüze uzanan anlatmaya dayalı türlerdir. Kültürü meydana getiren halk edebiyatı anlatı unsurlarından biri de şüphesiz ki fıkralardır. Fıkralar, anlatmaya dayalı türlerin en yaygınlarından.

İnsanı güldürürken düşündürmek ve terbiye etmek amacını güden fıkralarda halkın mantığını, zekâsını, inancını, yaşama şeklini, kısacası bilinçaltını görmek mümkündür. Bu bakımdan önemli olan fıkralar meydana geldiği toplumun birçok özelliği hakkında bize bilgi verir. Bizde bu bilgiler ışığında Elazığ ve çevresinde önemli bir yere sahip olan, fıkra anlatma geleneği içerisinde bölgede bilinen Yolçatılı fıkra tipini açıklamaya çalışacağız. Bu çalışmamızda Yolçatılı fıkra tipi hakkında bilgi verdikten sonra bu tipe bağlı olarak anlatılan fıkraları temel mizah teorilerinden olan üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama teorileri göre inceleyeceğiz.

Yolçatılı tipine dayandırılarak anlatılan fıkralarda gülme olayının ortaya çıkmasını sağlayan durumların bahsedilen teorilerle açıklanabileceği bir gerçektir. Yolçatılı fıkra tipi bir bölgeyi temsil ettiği için yörenin mizah anlayışı hakkında bilgi sahibi olabilmek için açıklama aşamasında teorik bir bakış açısına ihtiyaç duyulmuştur.

1.Yolçatılı Fıkra Tipi

1.1. Fıkra

* Bitlis Eren Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, doganoguz32@gmail.com

Türk Edebiyatı'nın yazılı kaynaklarında fıkra ile alakalı ilk ifadeye Kaşgârlı Mahmud'un Divânü Lügâti't-Türk adlı eserinde rastlanmaktadır. Edebiyatımız açısından oldukça önemli olan bu eserde, "küğ" ve "külüt" terimlerinin fıkra kelimesine karşılık geldiği değerlendirilmektedir. Tür olarak toplum hayatımızda uzun yıllardır var olan fıkrayı araştırmacılar çeşitli tanımlarla açıklamaya çalışmıştır. Fıkranın bütün özelliklerini göz önünde bulundurarak bu türü açıklamaya çalışan Dursun Yıldırım'ın ifadesiyle, "*Fıkra, hikâye çekirdeğini hayattan almış bir vak'a veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, ziddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir*"(Yıldırım, 1999: 3). Fıkraların toplumun ortak yaşamı sonucu ortaya çıktığı ve merkezinde hayatın olduğu bir gerçektir. Bu halk edebiyatı ürünü meydana geldiği bölgenin coğrafi şartlarından, ekonomik durumundan ve sosyal yapısından izler taşımaktadır. Örneğin Karadeniz bölgesi fıkralarında orman, çay, deniz ve hamsi gibi sözcükler yer alırken Bektaşî fıkralarında ise içki, kadeh, tekke gibi ifadeler kendilerine yer bulurlar. Çoğunlukla anlatıldığı bölgenin şivesiyle anlatılan fıkralar bu bakımdan toplumun kültür protipidir. Çünkü fıkralar olduğu toplumların kendine has özelliklerini üzerinde taşır. "*Fıkralar, sözlü gelenek içerisinde yaşamaya devam eden, mizah anlayışımızı geleneksel formlar içerisinde yaşatan Türk kültür hayatının kısa fakat yoğun anlatımlı türleridir. Beşerî hayatımızdaki aksaklık ve hataların neden olduğu çatışmalarla dolu yaşanmış muhtemel gülünçlükleri, sözcüklerin dağarcığına sıkıştırarak genellikle bir fıkra tipinin şahsında aktaran fıkralar, içinde yaşadığı toplumun espri anlayışını ve zekâsının gücünü sergiler*" (Şenocak; 2007: 21). Fıkralar aynı zamanda kendisini meydana getiren halkın mizah anlayışı hakkında da bizlere bilgi verir. Bir halkın neye güldüğü ve o halkın mizahının temellerini oluşturan etkenler o toplumun adeta gizli şifreleridir. Bu şifrelerin çözümü o toplumu bütünüyle ele verir. Fıkralarda gülme unsuru her ne kadar ön planda olsa da fıkra sonrasındaki düşünceye sevk bölümü fıkrayı önemli kılan esas kısımdır. Yolçatılı fıkraları da bütün bu özellikleri taşımaktadır.

1.2. Yolçatı Köyü

Köyün asıl adı Sefolar'dır. Köye ilk olarak yerleşenler Urfa'dan göç eden Karakeçili Türkmen aşiretinin Torun kolunun Seyfili halk diliyle Sefolar oymağından gelmektedirler. Elazığ merkezine 23 km uzaklıktadır. Yolçatı'da bir tren istasyonu bulunmaktadır. Bu tren istasyonu 11 Ağustos 1934 yılında açılmıştır. İlerleyen zamanlarda M. Kemal Atatürk, Diyarbakır'a gitmek için geldiğinde bölge halkı tarafından karşılandığı yer olarak bilinir, bu bakımdan da tarihi bir özelliğe sahiptir. Mustafa Kemal Atatürk'ün gelişi yerel gazetede kendine o dönemde şöyle yer bulur: "*14 Kasım 1937 günü Yolçatı'na gelen ve büyük bir törenle karşılanan Atatürk ile beraberindekiler o gün Elazığ'a geçmeden Diyarbakır'a gittiler*" (Ardıçoğlu: 1937). Bu tarihi olay halkın sözlü kültür unsurlarından olan fıkralara da yansımıştır. Yolçatılı fıkra tipine bağlı olarak anlatılan fıkralarda M. Kemal Atatürk'ü görmek mümkündür:

Atatürk Yolçatı'da

Atatürk'ün içinde bulunduğu trenin Yolçatı istasyonuna yaklaşmasına yakın Gazi Paşa yerinden kalkar, kendisiyle gelen heyete hitaben şöyle der;
 “Birazdan Yolçatı istasyonunda duracağız ceplerinize ve değerli eşyalarınıza sahip olun” (k.1).

Neyi Meşhur?

Atatürk Yolçatı istasyonuna indikten sonra kendisini karşılamaya gelenlere sorar;
 “Efendiler buranın neyi meşhur?”

Orada bulunanlar cevap verir:

“Hırsız meşhur Paşam”

Atatürk bunun üzerine şöyle der;

“Bu işin bir erbabını getirinde bize hünerini gösterebilirsin”

Bu sözden sonra Yolçatılı'yı getirirler, tabi bizim Yolçatılı da bu işte en iyilerindedir.

Atatürk emir buyurmuş;

“Hele bir göster şu meşhur hırsızlığını”

Bunun üzerine Yolçatılı;

“Paşam bu iş saatle olur, saate bir bak saat kaç?” der.

Atatürk bunun üzerine elini cebine atar. Köstekli saatine bakar ve saati söyler. Tekrar saati cebine koyar. Aradan 5 dakika geçer.

Atatürk Yolçatılı 'ya dönerek şöyle demiş:

“Hani hırsızlığını göstermedin”demesi üzerine

Yolçatılı cevap verir:

“Paşam hele bir saate bak saat kaç?”

Bunun üzerine Atatürk elini tekrar köstekli saate atar atmasına ama saat yerinde yoktur. (k.10) Tarihi bakımdan önemli olan bu yerleşim yeri geçmiş dönemlerde sıklıkla kullanılan bir durak konumundaydı. İşte bu bakımdan zamanla ortaya çıkan olaylar halk anlatılarına yansımıştır. Yolçatı köyü geçmişteki olaylarıyla toplum hafızasındaki yerini fıkra tipiyle almıştır. Bölgenin adı geçtiğinde kendisinin bünyesinden çıkan bu fıkra tipi hemen akıllara gelir.

1.3. Yolçatılı Fıkra Tipinin Ortaya Çıkması

Türk toplumu Anadolu sahasında yaşantısı sonucu zamanla kendi sözlü kültür ürünlerini oluşturmuştur. Türklerin sözlü gelenek içerisindeki çoğu sözlü anlatı türleri toplumsal hayatı düzenleyen bir özelliğe sahiptir. Bu sözlü kültür ürünlerinden birisi de fıkralardır. Fıkra tipleri de toplumun dile getirmek istediği birçok düşünceyi ve isteği içerisinde barındırmaktadır. “Fıkralar toplum hayatını, sosyal sistemi kontrol ederek aksayan ve bozulan yönlerini eleştirerek düzeltici bir görev yaparlar” (Yıldırım, 1999: 30). Yolçatı ile bağlantılı olarak anlatılan birçok fıkranın temelinde tren ve tren istasyonu vardır. 1934 yılında kurulan bu tren istasyonu önceleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin en önemli tren istasyonu konumundaydı. Burası aynı zamanda genel asayişin sağlanması için bir askeri kontrol noktası görevini de görmekteydi. Bu tren istasyonunda gerçekleşen aşayiş olayları, yolcuların bu istasyonda eşyalarını unutması ve trenler arası malzeme transferi sonucu bazı eşyaların kaybolması zamanla toplum arasında dillendirilmiştir. Bütün bunlar zamanla bölge insanına hırsızlık özelliğinin yakıştırılmasına sebep olmuştur. Bu durumlarda fıkralara konu olmuş

böylelikle bir fıkra tipi ortaya çıkmıştır. Yaptığımız derleme çalışmaları sonucu bu bölgeye yakıştırılan özelliğin kaynağı hakkında daha geniş bilgi sahibi olduk. Hırsızlık özelliğinin yakıştırılmasının ve paralelinde Yolçatılı fıkra tipinin ortaya çıkmasının nedenleri kaynak kişilere göre şunlardır:

“Eski zamanlarda burası büyük bir tren istasyonuydu. Anadolu’nun çeşitli yerlerinden gelen malzemeler buralarda indirilip farklı vagonlara yüklenirdi, bu değişim sırasında malzemeler çoğu zaman kaybolduğu için Yolçatılılara hırsızlık özelliği atfedilmiştir” (k.2).

“Orası üç yol ağı olduğu için hırsızlık olayları çok olurdu. Bu durumda döner dolaşır Yolçatılıların üzerine kalırdı, önceleri orası çok şenlik bir yerdin en az 15 tane kebabçı masası vardı.. Tren istasyonunda askerler vardı. Tren istasyona yanaştığında trende arama yapılır, yasal olmayan veya kaçak maddelere el konur kaçaklar da yakalanırdı. Şimdi bunlardan bir eser kalmadı.” (k.1)

“Yokluk zamanlarında yolcu treni geldiğinde Yolçatılılar müşteri kılığında trene binerlermiş. Tabi orada milletin valizlerindeki değerli eşyaları ve trende bulunan malzemeleri alıp Baskil istasyonunu beklemeye başlarmış. Bu istasyona geldiklerinde inip hemen aldıkları eşyalarla tekrar Yolçatıya dönerlermiş.”(k.8)

“Buradan bir demiryolu geçiyordu, demiryolunun geçtiği yerlerde ise kısa süreli ticaret yapılır. Hatta bu ticareti Yolçatılılar abartarak yaparlarmış, buradaki önemli nokta yolcu bir görünüp bir kaybolduğu ve tekrar buraya uğrayamadığı için Yolçatılılar kötü bir şeylerde yapsa kötü şeyler de satsa yolcuların bunlardan hesap sorma şansı olmazmış. O zamanda bu işleri çok kolay yaparlarmış ve yaptıklarından dolayı insanlar mağdur olurlarmış. Tabi mağdur olan yolcuda bunu anlatır dilden dile bu olaylar fıkra haline gelir ve Yolçatıya mal edilir olmuş.” (k.3)

İkisi Yolçatı köyünden olan bu kaynak kişilerin anlattıkları olaylar söz konusu fıkra tipinin daha iyi anlaşılması için yol gösterici olacaktır. “Yolçatılı Fıkralarına Teorik Bir Bakış” başlığı altında yer verdiğimiz fıkralar incelendiğinde kaynak kişilerin anlattığı durumların özetlendiği görülecektir.

1.4. Yolçatılı Fıkra Tipinin Tasnifi

Edebiyatımızda fıkra türü Tanzimat döneminden sonra daha çok farkındalık kazanmıştır. Bu tarihten sonra fıkra alanında birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda fıkraların tasnifi önem kazanmış ve ilk olarak Faik Reşad fıkraların tasnifini yapmıştır. Daha sonraki süreçte ise Lâmiî Çelebi, Pertev Naili Boratav, Dursun Yıldırım ve Saim Sakaoğlu bu alanda çeşitli fıkra tasnifleri yapmışlardır. Dursun Yıldırım Türk fıkra tiplerini 7 bölüme ayırarak incelemiştir. Bunlar sırasıyla:

1. Ortak Şahsiyeti Temsil Yeteneği Kazanan Ferdi Tipler.
2. Zümre Tipleri.
3. Azınlık Tipleri.
4. Bölge ve Yöre Tipleri.
5. Yabancı fıkra Tipleri.

6. Gündelik Fıkra Tipleri.

7. Moda Tipler'dir.

"1. Ortak Şahsiyeti Temsil Yeteneği Kazanan Ferdi Tipler' kategorisi kendi içinde alt gruba ayrılmış ve:

a) Türkçenin konuşulduğu coğrafi alan içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler'e: Nasreddin Hoca.

b) Türk boyları arasında tanınan tipler'e: İncili Çavuş, Bekri Mustafa, (Osmanlı/Anadolu ve Paşaeli sahaları); Kemine, Esenpulat (Türkmenistan sahası); Ahmet Akay (Kırım ve Kuzey Türk sahaları)

c) Türk boyları arasında halkın veya zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler'e: Bektaşî (Osmanlı sahası); Aldar Köse (Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen, Tacik, Karakalpak, Türk sahaları).

ç) Aydınlar arasından çıkan tipler'e: Keçecizade İzzet Molla, Koca Ragıp Paşa (Osmanlı sahası); Nasreddin Tusi (Azerbaycan sahası); Mirali (Çağatay sahası).

d) Mahalli tipler'e: Tayyip Ağa (Konya); Niyazi Dede (Sivas); İbik Dayı (Ağın- Elazığ) :

e) Belli bir devrin kültürü içinde yaratılan tipler'e: Karagöz (Osmanlı sahası) :

2. Zümre tipler'ine: Terekeme (Kafkas ve Anadolu sahası), Mevlevi, Yörük, Tahtacı (Anadolu sahası), köylü vs.

3. Azınlık Tipler'ine "Temsil ettiği azınlığı temsil edenlere": Yahudi, Rum vs.

4. Bölge ve Yöre Tipler'ine: Kayserili, Çemişkezekli, Andavallı, Karadenizli (Anadolu sahaları).

5. Yabancı Fıkra Tipler'ine: Farısların Behlül-i Donende, Arapların Karakuşî Kadı"sı vs.

6. Gündelik Fıkra Tipler'ine;

a) Aile fertleriyle alakalı tipler: Ana- baba, karı- koca, kaynana, baba- çocuk, anne- çocuk.

b) Mariz ve kötü tipler'e: Deli, hasis, cimri, kör, topal, sağır, dilsiz, hırsız, eşkıya, bıçkın, yankesici.

c) Sanat ve meslekleri temsil eden tipler'e: Ressam, şair, doktor, avukat, bakkal, kasap, öğretmen, imam, kadı, asker vs.

7.Modâ tipler'e: Cemiyette belli bir olaydan sonra müşahhas bir tutum ve davranışın yarattığı yerli ve yabancı değişken ve geçici tipler, diye nitelendirmiş ve örnek verilmiştir (Yıldırım 1999, 24-32). Bu tasnife göre Yolçatılı kendisine dördüncü bölümde yer bulmaktadır. Bu bakımdan da "bölge ve yöre tipler"ine girmektedir.

Saim Sakaoğlu'na göre ise; "Bir topluluğu temsil eden tipler etrafında teşekkül eden fıkralar" grubunun "Bir bölge halkı ile ilgili olanlar" bölümüne girmektedir. Bizde bu tasniflerdeki yerine göre Yolçatılı fıkra tipini değerlendireceğiz. "Sözlü halk kültürü açısından zengin bir yapıya sahip olan Elazığ ve çevresi, fıkralar konusunda da önemli bir yere sahiptir. Köylü, şehirli, ağa, imam, hizmetkâr, deli, gelin- kaynana, karı- koca, öğretmen- öğrenci, hasta- doktor, Palulu, Baskilli, Harputlu vs. hakkında anlatılan fıkraların yanında mahallî fıkra tipi olarak değerlendirebileceğimiz şahısların sayısı da oldukça fazladır. Hacı Hoca, Ruyeti Baba, Müşip, Ağınlı İbik Dayı, Daldikli'nin Osman Ağa, Şintilli Ali Ağa, Perçençli Hayriye Hanım, Tahir Dayı, İdris Emi, Mahmut Gakgo, Naime Abla bunlardan sadece birkaçıdır"(Şimşek, 2006: 258). Bu fıkra tiplerinden Ağınlı İbik Dayı, Saim Sakaoğlu (Sakaoğlu 1989: 57-68), Daldikli'nin Osman Ağa, Ali Berat Alptekin (Alptekin 1996: 29-32), Baskilli, Esmâ Şimşek (Şimşek, 2006: 258) tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır. İkrâmi Hangün'ün, Esmâ Şimşek danışmanlığında hazırladığı; Elazığ Fıkraları (İnceleme – Metin) (Elazığ 2002) adlı yüksek lisans tezi ise Elazığ'daki fıkralar üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmadır. Yolçatılı fıkra tipi de Elazığ ve çevresinde bilinen önemli bir bölge ve yöre tipidir. Zamanla bir fıkranın, anlatıldığı bölgenin sosyal ve etnografik şartlarına bağlı olarak değişiklik gösterip, benzer özellikler gösteren başka bir tipe mal edilerek anlatıldığına sık sık şahit oluruz (Şimşek, 2006: 258). Yolçatılı tipine atfedilen özelliklerin Kayseri ve çevresinde Avşarlara atfedildiği görülür. Bu durumdan ötürü de Yolçatılı fıkra tipine bağlı olarak anlatılan fıkraların farklı bir fıkra tipine bağlı olarak anlatılması olasıdır.

2. Yolçatılı Fıkralarına Teorik Bir Bakış

Gülme, insanların günlük yaşamlarındaki çeşitli olaylara karşı vermiş olduğu tepki olup insana has olan bir özelliktir. İlk insanın ne zaman gülümsediği veya güldüğü kesin olarak bilinmemektedir. "Araştırmacılar arasında da insanların ne zamandan beri gülme davranış biçimini kullandığı konusunda anlaşmazlık vardır. İnsanoğlu var olduğundan beri çeşitli gülme eylemini kullandığını iddia ederken, bazılarıysa bu davranış biçiminin dilin gelişmesiyle ortaya çıktığını savunmaktadırlar" (Williams, 1997: 53). Tarihi süreçte birçok bilim adamı gülme eylemine yol açan durumları araştırmış, bunları bilimsel ve açıklanabilir nedenlere dayandırmaya çalışmıştır. Bunun sonucunda birçok gülme teorisi ortaya çıkmıştır. Bu da gülme eyleminin ve insan psikolojisinin ne kadar karmaşık olduğunu göstermiştir. Günümüzde gülme eylemini tam olarak açıklayan bir teori olduğunu söylemek oldukça güçtür.

İnsanlara farklı durumların gülünç gelmesi de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Buna rağmen var olan gülme teorileri de gülme eyleminin farklı yönlerini açıkladığı için kendisi içinde tutarlı ve bilim açısından önemlidir. Edebiyatımıza, hoş vakit geçirmek ve anlatımı kuvvetlendirmek amacıyla girmiş olan fıkralar da insanları gülümseten bir özellik gösterir. Sadece gülmeye kalmayan kişi bu fıkra sonucunda bir düşünme sürecine de girer. Bu bakımdan Türk Halk Edebiyatı'nın önemli bir türü olan fıkraları gülme teorileri açısından ele almak ve incelemek te yararlı olacaktır. Gülme eylemi

nasıl ki tek bir nedenle açıklanamıyorsa, fıkraların da tek bir teoriyle açıklanması mümkün değildir.

Mizah teorileri kapsamında ele alınan üç önemli kuram vardır. Bunlar Üstünlük kuramı, Uyumsuzluk kuramı ve Rahatlama kuramlarıdır. Bu kuramlar açısından Yolçatılı fıkralarını incelemeye çalışacağız.

2.1. Yolçatılı Fıkralarında Üstünlük Hissi

Günlük hayatta insanlar sürekli bir yarış içerisinde. Kendi işinde en iyi olmak, arkadaşları arasından sıyrılıp farkındalık yaratmak insanların hep ulaşmak istedikleri hedeflerdendir. Her insan hayatta başarılı olmak ister. Bu başarılı olma isteğinin temelinde bir üstünlük sağlama düşüncesi vardır. Sözlü kültür ürünleri incelendiğinde üstünlük duygusunun bazen bu ürünlerle elde edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Fıkralar da bu duygunun yaşandığı bunun sonucunda da gülmenin ortaya çıktığı ürünlerdir. Fıkralarda gülünç duruma gelen kişi üstünlüğü kaybetmiştir. Dinleyici de bu gülünç duruma düşmediği için üstünlük duygusunu yaşar. Tıpkı birden bire yere düşen bir insana gülünmesi gibi. Yere düşen kişi zor bir durumdadır ve onu izleyenler yere düşmedikleri için ani bir üstünlük hissi yaşayarak gülerler. “*Düşünme yeteneğiyle donatılmış üstün varlık olan insanın, sahip olduğu nitelikleri kullanamamasından ötürü düşülen olumsuz/gülünç durum veya harekete, olayı dinleyen/seyreten kişinin dışında bir başkasının sebebiyet vermesi, pasif olarak olaydan/hareketten etkilenen kişide, âni üstünlük duygusunun ortaya çıkmasına sebep olur. Gülünç davranış/olayı dinleyen/seyreten kişide aynı hataya düşmemenin, aynı yanlışı yapmamanın verdiği gururla oluşan üstünlük duygusu, gülme eylemiyle dışa vurulur*” (Eker, 2003; 74). Üstünlük teorisinde gülme bazı eksikliklere yönelirken o eksiklikleri meydana getiren toplumsal sistemi ve kendisinde o eksiklerin gerçekte bulunup bulunmadığını göz önüne almaz. Bu düşünce yapısına sahip bireyler kendilerini psikolojik olarak üstün hissederler. Eksiklerinin farkında olmadan girilen eylemlerde kendileri gülünç duruma düşerek karşı tarafın üstünlük duygularını artırır. Bu temel görüşler açısından değerlendirdiğimiz de Yolçatılı fıkralarında üstünlük duygusunu sıkça görmek mümkündür. Bu durumu aşağıdaki fıkra üzerinden açıklamak yerinde olacaktır;

Kebap

Adamın birisi demiş ki;

“Bu Yolçatılılar nedir ki böyle hırsızlıklarıyla bilinirler. Bunlara bir ders vereyim de görsünler”.

Bir kebab yaptırmış trene binmiş ve tren hemen hareket etmiş, bir taraftan kebabı yemiş diğer taraftan kebabını çaldığı Yolçatılıya nisbet yaparcasına;

“Sizde kendinizi hırsız sanıyorsunuz nasıl çaldım senden kebabı”

Tabi bizim Yolçatılı bu durumun altında kalmaz bağırarak demiş ki:

“Benden çaldığın kebab at etiyle yapılmış sen yine fazla sevinme eğer at eti olmasaydı parasını peşin alırdım.”

Bunun üzerine adam yediğini kusarak çıkarmaya başlamış ve çok pişman olmuş.(k.5)

“Üstünlük teorisinin özünü, insanın kendisini başkalarıyla mukayese etmesi oluşturmaktadır. Toplum içinde bireylerin çeşitli vesilelerle bir araya gelmeleri, birbirleriyle etkileşime girmeleri söz konusudur. Bu teoriye göre gülen birisi, kendi durumunu diğerleriyle karşılaştırdığında kendini üstün görmektedir” (Türkmen, 1999:

24). Bu fıkramızda ustalık derecesinde hırsızlık özelliğiyle bilinen Yolçatılı'dan bir şeyler çalmanın mümkün olmayacağı anlatılmaya çalışılmıştır. Yolçatılı'nın bir sınanma durumu vardır ve bu sınanmadan Yolçatılı üstün çıkmıştır. Kebabın çalınmasına engel olamayan adeta kendi silahıyla vurulan Yolçatılı içinde bulunduğu bu kötü durumdan kurtulmak ve üstünlüğü ele geçirmek için ince zekasını kullanarak verdiği tepkiyle üstün duruma geçmiştir. Fıkranın başında kebabı çaldırıldığı için dinleyicisinin gözünde gülünç konuma gelen Yolçatılı yaptığı yorumla dikkatleri kendi üzerinden alıp kebabını çalan adamın üzerine yönelttiği için bu olumsuz durumdan kurtulmuş ve üstünlüğü elde etmiştir. Üstünlük teorisindeki özne (Yolçatılı) güldüğü kişiyi aşağı olarak görmektedir. Fıkramızdaki yolcu aslında öznedede varolduğunu bildiği üstünlüğü ele geçirip aşağı olmaktan kurtulmak istemektedir. Yolçatılı'yı aldattığını sanarak gülme eylemine girişmiştir. Tam bu sırada geliştirdiği tepki aslında kendisinin fıkra sonunda düşeceği aşağı derecesini daha fazla olarak artırmıştır. Mizah olayın sonucunda güldürene ve gülene dönmemiştir. Gülme eyleminin hedefine tamamen kebabı çalmaya çalışan kişi oturmuştur. Üstünlük böylece tek yönlü bir hal alarak Yolçatılı fıkra tipinde toplanmıştır. Tek yönlü bu üstünlük durumundan dolayı bilinç kendisini bir sorgulama sürecine almamaktadır. Olayda sorgu ve tedirginlikten ziyade, saygı ve kendinden memnun olma durumu ortaya çıkmaktadır. Yolçatılı bilinen hırsızlık ve uyanıklık özelliğinden dolayı sürekli sınanmaya tabi tutulur. Ve yine bu sınamalardan hep üstünlükle çıkan Yolçatılı'dır. Bu durumla alakalı bir diğer örnek şöyledir:

Domino Taşı

Adamın biri Yolçatılı'da kahvehaneye gitmiş.

Ceplerini de domino taşlarıyla doldurmuş ve çay içtikten sonra çıkmış.

Çıkarken de demiş ki;

"Ulan hepiniz Yolçatılısınız bak cebim dolu altın geldim ve gidiyorum hiçbirinizin haberi yok."

Bunun üzerine orada bulunan küçük bir çocuk demiş ki;

"Kalk git oradan cebini doldurmuşsun domino taşı bak bakalım düşüşü orada mı? "

(k.6). Fıkra tipleri yoluyla toplumsal hayat içerisinde bu gibi olayların anlatılmasının temelinde bireylerin günlük hayat içerisinde yaşadıkları başarısızlıkların üzerini kapatmak girişimleridir. Bu durumu ortaya çıkaran insanın sahip olduğu savunma mekanizmasının bir sonucudur. Çeşitli olaylar karşısında yenilen birey farklı alanlarda üstünlük duygusunu his etmek amacıyla fıkraların bu gücünü kullanmaya çalışır. "Gülme tutkusu, başkalarının zayıflığıyla ya da geçmişteki kendi zayıflığımızla yapılan karşılaştırma sonucu kendimizdeki bir üstünlüğün birden anlaşılmasından doğan ani bir zafer duygusundan başka bir şey değildir."(Koestler, 1997: 40). Fıkra tipimiz sınavlardan üstünlük duygusunu elde ederek çıkmaktadır. Gerçekleşen olay sonucunda ortaya çıkan galibiyet hissi olayı anlatan ve dinleyenler açısından oldukça önemli bir mutluluk hazzıdır. Tıpkı yukarıdaki domino taşı adlı fıkrada olduğu gibi cebinde domino taşlarıyla kahvehaneye gelen adamın yalan söyleyerek ceplerinin altın dolu olduğunu ve bunun Yolçatılılar tarafından anlaşılmadığını söyleyerek en başta Yolçatılı'yı gülünç duruma düşürmüş ve üstünlüğü ele geçirmiştir. Ancak Yolçatılı yaptığı yorumla durumu lehine çevirerek tekrar üstün duruma gelir. Bu durum sonucunda gülme eyleminin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bazen de Yolçatılı üstün zekasıyla içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulur:

Kahveci

*Kahvenin birine gençler takılır gel zaman git zaman kahveciyi tanırlar severler.
Derken kahveci kahveyi her gece birkaç saat geç kapatır kendi de bu durumdan memnundur,*

hem çayını satar hem sohbetini eder,

gel gör ki kış gelince gençlerin çilesi bitmez gençler sürekli;

“Sobaya odun at içimiz ısınsın” deyince

kahvecinin aklına bir fikir gelir;

bizim Yolçatılı kahveci sobaya birkaç mum koyar ve yakar ara ara sobayla ilgilenir.

Soba yanıyor sanarak sobanın tepesindeki ışıktan hem gençler memnundur hemde bizim uyanık kahveci (k.4). Toplum bilinci içerisinde farklı öğeler barındırır. Fıkralarımızda bu öğelerin yansımalarını görmek mümkündür. Yolçatılı tipinin mantığını kullanması ve psikolojik olarak müşterilerini inandırması üstünlük hissini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü kendisinden istenilenler karşısında zor duruma düşmüştür. Ancak ince zekası sayesinde bu durumdan kurtularak üstün konuma gelmiştir. Müşterilere karşı elde edilen zafer hem öznenin hem de dinleyenler de mutluluk hissini meydana getirmiştir. Müşterilerin düşmüş olduğu duruma düşmediği için sevinen dinleyici ve mantığını kullanarak başarı elde eden özne üstünlük hissini vermiş olduğu rahatlamayı yaşamaktadır. Elazığ ve çevresindeki diğer yerleşim alanlarına göre bir adım öne çıkmak ve farkındalık oluşturmak için halk arasında anlatılan Yolçatılı fıkralarında üstünlük hissini yansımalarını görmek mümkündür. Yolçatılı fıkra tipi kendisine yakıştırılan hırsızlık özelliğini üstünlük duygusunun yardımıyla yenmek amacındadır. Fıkra tipine bağlı olarak anlatılan çoğu fıkranın üstünlük teorisiyle açıklanması bu bakımdan önem arz etmektedir.

2.2 Yolçatılı Fıkralarında Uyumsuzluktan Kaynaklanan Mizah

Günlük yaşantıdaki sıradan olaylar normal akışında seyrederken, dinleyicilerin beklentisi dışında gelişen olaylar onları şaşırtır ve kısa süreli şoka sokar. Beklenmeyen durumla karşılaşan dinleyici uğradığı şaşkınlık ve şok durumuna gülere karşılık verir. Uyumsuz ve mantık dışı durumlar böylelikle gülme eylemini tetikler. Öte yandan, uyumsuzluk kuramı, gülmeye üstünlük duygularının karıştırılabileceğini yadsımasa da, gülmedeki ikiliğin gülenin kendi önemini duyumsaması ve başkasını değerlendirmesi arasında mutlaka bir karşıtlık durumu olarak ortaya çıkması gerektiğini kabul etmez. Bunun yerine, bu kuram, daha genel bir uyumsuzluk kavramı çerçevesinde işlenmektedir. (Morreall, 1997: 24). Bu teori kapsamında ele alacağımız fıkramızda uyumsuzluk durumu açık bir şekilde gözükmektedir. Fıkra şöyledir:

Helva

Baskilli karayolları'nın orda dükkana giriyor. Helvayı görüyor.

“Ula Maho, bene hevle”

“Ula oğlum !ne hevlesi? Sen mi manyaksın ben mi? sen hevle”

Baskilli bu kez parayı çıkararak:

“Al şu iki buçuk milyon lirayı bene hevle”

Yolçatılı parayı görünce başlıyor havlamaya

Yolçatılının havlamaya başladığını gören Baskilli:

“Ula eşek onu değil, aha bu tenekedekini” (Hangün, 2002: 202). Günümüzde en çok kabul gören mizah teorilerinden biri uyumsuzluktur. Yolçatılı tipine dayalı olarak anlatılan fıkralarda mizahın uyumsuzluklarla da sağlandığı görülmektedir. *“Birbirinden farklı iki fikir, düşünce ya da durumun sürpriz bir şekilde bir araya getirilmesiyle mizah meydana gelmektedir. İnsanlar aniden ortaya çıkan bir durumu, farklılıkları not ederler; eğer ortada korkulacak bir durum yoksa bu teoriye göre mizahın oluşmasına ortam sağlanabilir”* (Meyer, 2000: 313). Örnek olarak verdiğimiz bu fıkrada olay, Yolçatılı fıkra tipi ile bölgenin diğer önemli fıkra tipi Baskilli arasında geçmektedir. Baskilli tipinin ağız özelliği açısından helvayı farklı telaffuz edişi uyumsuz bir durum yaratmıştır. Yolçatılı, Baskillinin ağız özelliğinden kaynaklanan bu yöndeki söyleyişini farklı anlamış ve kendine göre yorumlamıştır. Bu da bir uyumsuzluk yaratmış ve gülme eyleminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bir diğer fıkrada ise teknolojinin tam olarak bilinmemesiyle alakalı olarak ortaya çıkan gülünç bir durumdur:

Şebeke

İki adam yolda yürürken, biri diğerine dönerek der ki:

“Birazdan Yolçatıdan geçeceğiz ceplerine çok dikkat et, çünkü burada çok hırsızlık dönüyor.”

Neyse adamlar yolculuğa devam ediyor,

tam Yolçatıya geldiklerinde adam ceplerine bakıyor iyice kontrol ediyor bakıyor ki hiçbir şeyi çalınmamış, telefon yerinde cüzdanı da yerinde.

Adam tam telefonunu çıkarıyor ve şebekeye bakıyor ki şebekede Yolçatı yazıyor.

Bunun üzerine adam basıyor küfürü;

“Vay vicdansızlar şebekeyi bile çalmışlar. ” (k.9). Teknoloji büyük bir hızla toplum hayatına yayılırken, bazı yeniliklerin ve eylemlerin adlandırılması günlük yaşamda karışıklığa yol açmıştır. Bu karışıklıkların kişiler arasında iletişimsizlik durumu yarattığı bir gerçektir. Böylesi durumların halk anlatılarına yansması da kaçınılmaz bir durumdur. *“Gülme, iki ya da daha çok tutarsız, uygunsuz, bağdaşmaz, aykırı kısım ve koşulun karmaşık bir nesne ya da toplam oluşturuyormuş gibi düşünülmesinden ya da zihnin onları, kendine özgü bir şekilde, bir tür karşılıklı ilişki içinde görmesinden doğar”* (Paulos, 2003: 8). Şebeke adlı fıkrada her şey normal seyrinde giderken dinleyici olayın nasıl sonlanacağı konusunda bir beklenti içerisindeydi. Ancak olay beklenilenin dışında bir sonuçla bittiğinde dinleyici anlık bir şok durumuna girmiştir. Bu uyumsuzluğun getirmiş olduğu psikolojik bir durumdur. Yolçatılı'ya hırsızlık özelliği yakıştırıldığından kaybolan ve yerinde olmayan bir şey hemen bu fıkra tipine mal edilmiştir. Bu fıkrada kaybolan ise şebekedir. Bunun sorumlusu olarak Yolçatılı görülmüş ve çekmeyen şebeke ona bağlanmıştır. Böylece mantık dışı ve uyumsuz bir durum ortaya çıkmış mizah bu şekilde ortaya çıkmıştır. Bu kuram kapsamında ele aldığımız son fıkramızda farklı iki maddenin karıştırılması sonucu ortaya çıkan uyumsuz durum ve sonrası vardır:

Krom

Tren katarları önceleri kömür taşırılmış. Her akşam Yolçatı'da mola verdiğinde Yolçatılılar gidip vagonlardan kömür çalarlarmış. Birgün kömür treni ile krom yüklü tren aynı anda gelir. Ancak kömür treni istasyondan erken çıkar. Yolçatılılar hemen gecenin

karanlığından yararlanılarak vagonlara doğru koşarlar tabi karanlıkta bir şey gözükmeyiz. Kromu çuvallara doldururlar ancak çuvallar yerinden kalkmaz. Neden bu kömür çuvalları yerinden kalkmıyor diye hepsi hayrete düşerler. Her seferinde yerinden kaldıramadıkları kromu kaldırmak için birilerini çağırırlar. Tabi krom ağır olduğu için kalkmaz. Bütün Yolçatı bunları kaldırmak için seferber olur, en sonunda çuvalları çıkarırlar. Aydınlık bir yere çıkınca gerçek anlaşılır (k.7). Fıkra vagonların gelişile birlikte sürekli yapılan bir hırsızlık olayı anlatılmıştır. Ancak Yolçatılılar bu sefer gafil avlanmışlardır. Vagonlardan sürekli olarak çalmış oldukları malzeme kömür olmasına rağmen bu kez kömürü krom ile karıştırmışlardır. Bütünyle farklı bu maddelerin karıştırılması uyumsuz bir durumun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu uyumsuz durum da mizahın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

2.3. Rahatlama ve Gülme

Rahatlama teorisi sıkıntıdan kurtulma, huzura kavuşma yönünden üstünlük ve uyumsuzluk kuramlarına benzerlik gösterse de temelde organizmadaki bastırılmış enerjiye dayanmaktadır. “Komik bir olay, artan gergin bir enerjinin rahatlama ihtiyacı duymasıyla ya da insanın bu enerjiye ulaşmasıyla ortaya çıkar... Gülme, duyguların sinir sistemiyle karışmasından oluşan enerji şekilleri olarak belirtilmektedir. Bu enerjinin genelde kaygı ve gerginlikle açığa çıkması, gülmeye neden olmaktadır. Gerginliğin körüklenmesi, komediyi ortaya çıkarmaktadır ve gerginliğin artması da komedinin artmasına neden olur. Utanma ve korku gibi, gereksiz ve istenmeyen duygular gülmeye dağılır” (Susa, 2002: 57). Bu teoride ele alacağımız fıkraların giriş kısımları dinleyenler için gerginlik kaynağıdır, ancak bu gerginlik çok geçmeden yerini rahatlama bırakır ve bu rahatlama da gülmeye son bulur. Konuya örnek teşkil etmesi açısından ilk fıkra örneğimiz şöyledir:

Ayran Var Arama Var

Yolçatı’da tren mola vermiş, orada da ayran satan biri varmış. O zamanda kaçakçılık hat safhadaymış, ayranı almış ve kompartımanlara çıkmış. Kompartımanları tek tek gezerken de;

“Ayran var arama var ayran var arama var” diye bağırmış.

Oradan hemen bir yolcu atılmış;

“Bende silah var”

Ayranı da hemen;

“Ayranın içerisine at ayranın içerisine at” demiş.

Adam silahı poşete sarmış ve ayran bidonlarının içine atmış. Ayranı diğer kompartımana geçirmiş ve yol almış inip gitmiş, tren istasyondan çıkmış adam sağa sola bakmış ne adam var ne arama (k.7). “Gülmenin fizyolojik boyutu üzerinde yoğunlaşan rahatlama teorisi, psikoanalitik kuram olarak da bilinmektedir. Bastırılmış ve biriktirilmiş enerjinin aniden ortaya çıkması ile gülmenin gerçekleştiği fikrini savunan bu kuram, gülmenin rahatlatıcı etkisini ön plana çıkarmaktadır.” (Türkmen, 2002: 373; Eker, 2003: 75-76). Tren istasyonu olması nedeniyle bir askeri kontrol noktasına da sahip olan Yolçatı’daki bu durum fıkralara konu olmuştur. Kaçakçılık kanunen bir suç olduğu için üzerinde yasal olmayan malzeme taşıyan kişi yasağı delmiş ve bu durumda dinleyici üzerinde bir tedirginlik oluşturmuştur. Fıkra dinleyicileri silahın yakalanması durumunda olacakları düşünerek olayın sonucunda bir cezalandırma karşısında endişe

duymaktadır. Ancak Yolçatılı yaptığı eylemle bu gerilime son vererek dinleyicilerin rahatlamasını sağlamıştır. Bu konu başlığı altında örnek vereceğimiz diğer bir fıkramız da şöyledir:

Uçak

Elazığ'ın Yolçatı beldesi hırsızlığı ve yankesiciliği ile tanınan bir yermiş.

Bir gün Elazığ havaalanından bir uçak havalanmış uçak tam Yolçatılı'nın üzerinden geçerken hostes seslenmiş:

"Sayın yolcularımız"

"Yolçatı'dan geçiyoruz. Lütfen ceplerinize sahip olunuz" (k.2). İnsanın bilinçaltında bastırılmış duygular vardır. Korkularımız da bu duygulardandır. Fıkramızda uçak havalandıktan kısa bir süre sonra anons yapılması dinleyicilerin uçak gökyüzündeyken oluşacak tehlikeleri düşünerek tedirgin eder ve korkutur. Dinleyici böylelikle gerilir. Ancak fıkranın sonunda yapılan anonsun içeriği bir duygu boşalmasına yol açarak gülme eylemini ortaya çıkarır. Bu durum da rahatlama teorisiyle açıklanabilir. Bir diğer fıkrada ise Yolçatılı'nın kutsal değerleri kendince sorgulayarak çeşitli isteklerde bulunması sonucu zor duruma düşülmesi anlatılmaktadır:

Peygamber

Üniversitede dinin gereklerini yerine getiren bir öğretim üyesi varmış. Bağlı bulunduğu tarikata ve dini alimlerine sıkı bağlılığıyla bilinirmiş. Bu hocamızın Yolçatılı bir arkadaşı varmış, Elazığ deyimiyile bir tahtası eksik bir arkadaşı.

Bir gün Yolçatılı gelir ve hocaya şöyle der:

"Yav hocam ben artık bu işe isyan ediyorum. "

Hoca da der ki;

"Ne oldu oğlum hayırdır? Neye sitem ediyorsun sen ?"

Yolçatılıda;

"Ya hocam böyle şey mi olur. Cenab-ı hak torpil geçiyor. "

Hoca bunun üzerine;

"Tövbe tövbe kime geçiyor" diye sorar.

Yolçatılıda;

"Bir sürü insanı peygamber yapıyor. Beni neden yapmıyor" diye söylenir.

Hoca kızarak;

"Oğlum böyle işlere kafanı takma. Sen bu işlerden anlamazsın başka işlerle ilgilen" diye öğüt verir ve böylece Yolçatılı'yı gönderir. Hocamız bir gün Harran'da mübarek bir zatın türbesine gider. Dönüşte gecenin bir yarısında hocanın yana yakıla telefonu çalar. Hoca telefonu açar ve telefonun bir ucunda bizim Yolçatılı vardır.

Yolçatılı basar feryadı;

"Hocam gel beni kurtar, zor durumdayım. "

Hoca şaşkın bir halde:

"Oğlum ne oldu? sen ne yaptın? Neredesin?"

Yolçatılı hemen cevap verir:

" Hocam vallahi ben don atlet balkondayım" der.

Hoca bu duruma bir anlam veremez ve der ki:

"La oğlum ne arıyorsun orda "

Yolçatılı titrek bir sesle;

“Yav hocam ben bir rüya gördüm. Ben ondan korktum, balkondayım yatağa da gidemiyorum.”

Hoca bunun üzerine sorar:

“La oğlum ne rüya gördün anlat bakalım”

Yolçatılı cevap verir:

“Hocam rüyamda bir yerde duruyordum. Yahudiler etrafımı sardı ve bana dediler ki; sen Zekeriya Aleyselamsın. Ben kimliğimi çıkardım yav ben Yolçatılı Fidoşun oğluyum. Ben Zekeriya peygamber değilim. Yav hocam eskiden testere vardı. Şimdi motorlu hızarlarla geliler. Beni mahvedecekler, ben terledim ter içinde kaldım. Birden bire uyandım balkona koştum.”

Bizim hoca içinde zamanı gelmiştir:

“Ulan Dürzi sen daha rüyada peygamber olmaya dayanamadın. Sana peygamberlik gelse ne yapardın.” (k.3)

“Toplumla uyum sağlayamayan, aykırı düşünce ve davranışlarıyla sosyal gruptan soyutlanan, kabul görmeyen fıkra tipinin saflığı, iyi niyeti, dürüstlüğü, cimriliği, duygusuzluğu, acımasızlığı gibi olumlu ya da olumsuz karakteriyle ilgili özelliklerin ortaya konduğu fıkra kompozisyonları, karakter komiğini beraberinde getirdiği için gülünçtür” (Eker, 2003: 82). Bahsimize konu olan fıkrada Yolçatılı tipi bazı değerleri din kurallarına aykırı bir şekilde sorgulamaya gitmektedir. Bu durumda ister istemez fıkrayı dinleyenler üzerinde bir huzursuzluk oluşturacaktır. Fıkranın tamamına yakını gerilimi ve huzursuzluğu artırmaktadır. Fazlasıyla gerilen dinleyici fıkranın sonunda olayların değişmesi ve Yolçatılı'nın bu düşünceden korkarak vazgeçmesi dinleyicinin rahatlamasına yol açmaktadır. Bunun sonucunda ise dinleyici de savunma mekanizmasına bağlı olarak tepki olarak gülme eylemini meydana getirir.

Elazığ ve çevresinde bilinen Yolçatılı tipi günümüzde de varlığını fıkra anlatma geleneği içerisinde sürdürmektedir. Bölge açısından oldukça önemli olan Yolçatılı fıkra tipi hakkında yaptığımız derleme ve çalışmalar neticesinde önemli bilgilere sahip olduk. Yolçatılı fıkra tipi hakkında derlediğimiz bu bilgileri çalışmamızın birinci bölümünde detaylı bir şekilde verip bu fıkra tipimize bağlı olarak anlatılan fıkraları ikinci bölümde mizah teorileri açısından açıklamaya çalıştık.

Fıkralarımızın açıklanması konusunda bu teorilere gösterdiği uyum ortadadır. Ele alıp incelediğimiz fıkralarımızın evrensel teorilere gösterdiği uyum bakımından önemlidir. Bu kıstaslarla tamamına yakını açıklanabilen Yolçatılı fıkraları evrensel ve genel-geçer özellikler barındırması bakımından da bölgenin mizahı açısından önemli bilgiler vermektedir. Yolçatılı'ya isnat edilen hırsızlık özelliği bu bölge insanının gerçek özelliklerini yansıtmamaktadır. Hayatımızda seyahat önemli bir yere sahiptir. Bazen bu seyahatlerde aktarmalar, zorunlu rötalar olmaktadır. O andaki telaş sonucu yanımızda bulunan eşyalarımızı buralarda unuttuğumuz ya da kaybettiğimiz olmuştur. İşte bu durumlar da gar, istasyon ve terminal gibi yerlerde gerçekleşir. İnsanlar da kaybolan malzemeleri için bu gibi yerleri sorumlu tutar ve bunu da çoğu zaman dillendirir.

Bizim düşüncemize göre Yolçatılı istasyonu böyle bir özelliğe sahiptir. Sürekli gerçekleşen kayıp olayları da Yolçatılılara mal edilerek dilden dile anlatılagelmiştir. Böylece hırsızlık özelliği Yolçatılılara yakıştırılmış ve bunun sonucunda bu bölgede bu fıkra tipi ortaya çıkmıştır.

Kaynak Kişiler

- K.1:**İNCE, Abdullah, Elazığ, 45, ilkokul, Çaycı, 2014, Atatürk Yolçatı'da
- K.2:** TAŞ, Ebru, Elazığ, 25, Yüksek lisans, Öğrenci, 2014, Uçak
- K.3:** OZAN, Ahmet Tefik, Elazığ, 61, Üniversite, Doktor, 2014, Peygamber
- K.4:** YÜZGEÇ, Ümit, Elazığ, 24, Üniversite, Öğrenci, 2014, Kahveci
- K.5:** ÖZTÜRK, Burak, Elazığ, 23, Üniversite, Öğrenci, 2014, Kebap
- K.6:** ÇETİN, Beyzade Nadir, Elazığ, 34, Üniversite, Akademisyen, 2014, Domino
- K.7:** ÖZLÜ, Mehmet, Elazığ, 27, Üniversite, Özel sektör bilişim, 2014, Krom, Ayran Var Arama Var
- K.8:** CAN, Ozan, Elazığ, 26, Lise, Kırtasiyeci, 2014
- K.9:** YÜKSEL, Mehmet Marzuk, Elazığ, 23, Lise, Öğrenci, 2014, Şebeke
- K.10:** GÜZELOCAK, Mehmet, Elazığ, 44, İlkokul, Oto Tamircisi, 2014, Neyi Meşhur?

KAYNAKÇA

- ARDIÇOĞLU, Ülker. (1937), **Uluova gazetesi**, 17 Kasım, Sayı: 13733-Elazığ
- ALPTEKİN, Ali Berat.(1996), "Harput'lu Fıkra Tipi; Daldiklinin Osman Ağa", **Erciyes**, Kayseri.
- EKER, Gülin Öğüt. (2003), **Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Milli Folklor Yayınları, Ankara.
- HANGÜN, İkrami. (2002), **Elazığ Fıkraları (İnceleme – Metin)**, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- KOESTLER, Arthur. (1997), **Mizah Yaratma Eylemi**, (çev: Sevinç-Özcan Kabakçioğlu), Iris Yayınları, İstanbul.
- MEYER John C. (2000), "Humor As A Double-Edged Sword: Four Functions Of Humor In Communication", **Communication Theory**, Vol:10, Issue:3
- MORREALL, John. (1997), **Gülmeyi Ciddiye Almak**, (çev. Kubilay Arsever– Şenar Soyar), İris Yayınları, İstanbul.

PAULOS, John Allen. (2003), **Matematik ve Mizah**, (çev: Tuncer Doğan), Volkan Ofset, İstanbul.

SAKAOĞLU, Saim. (1987), "Ağınlı Fıkra Tipi İbik Dayı", **Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri**, Elazığ Valiliği, Elazığ.

SUSA, Anthony. (2002), **Humor Type, Organizational Climate And Outcomes**; The Shortest Distance Between An Organizations Environment And The BottomLine is Laughter, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Nebraska, UMI Dissertation Information Service.

ŞENOCAK, Ebru. (2007), **İronik Yaşamda Sonsuza Yürüyen Kahraman Nasrettin Hoca**, Konya.

ŞİMŞEK, Esmâ. (2006), "Türk Fıkra Tipleri Arasında Baskilli Fıkra Tipinin Yeri", **Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslar Arası Sempozyum Bildirileri**, Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara.

TÜRKMEN, Fikret. (1999), **Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi)**, Akademi Kitabevi, İzmir.

TÜRKMEN, Fikret. (2002), "Gülme Teorileri ve Bursa Yöresi Yörük Fıkralarının Analizi" **Bursa Halk Kültürü I. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (4-6 Nisan 2002) Bildiri Kitabı Cilt 2**, Bursa.

YILDIRIM, Dursun. (1999), **Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları**, Akçağ Yayınları, Ankara.